

UDK: 37.018.48(497.11)

Datum prijema rada: 29. april 2011.

Datum prihvatanja rada: 1. jun 2011.

KRATKO PRETHODNO SAOPŠTENJE
ORIGINALNOG NAUČNOG RADA

Časopis za ekonomiju
i tržišne komunikacije

Godina I • broj 1

str. 27-41

OSNOVNA POLAZIŠTA U RAZVOJU NACIONALNOG OKVIRA KVALIFIKACIJA

Ristić Bojan¹
Lazić Đorđe²
Jovanović Verica³

Rezime: U ovom radu se razmatraju osnovni rezultati u oblasti uređivanja kvalifikacija na međunarodnom planu i u Srbiji. Shodno tome, u radu se ukazuje na razloge koji su uzrokovali potrebu međusobno usklađenog regulisanja sistema kvalifikacija na nacionalnom nivou, a u koje naročito spadaju: *krupne implikacije naučno-tehnološkog progressa na rad i život svakog pojedinca, zatim potreba za permanentnim obrazovanjem svih ljudi u svetu, kao i opšte prihvaćena sloboda međunarodnog kretanja, roba i kapitala.*

S tim u vezi, u radu se ukazuje na evropska dostignuća u oblasti uređivanja nacionalnih okvira kvalifikacija. U tom kontekstu se ističe da se u Srbiji osetno kasni sa regulisanjem te oblasti i da njoj urgentno treba dati prioritet.

Ključne reči: *kvalifikacija, obrazovanje, okvir, sistem, partneri.*

JEL klasifikacija: *I25, O15*

UVOD

Današnja svetska stvarnost sve jasnije ukazuje da su u osnovu rada i života svakog čoveka utkani rezultati dosadašnjeg razvoja nauke i tehnologije. Istorijski gledano, ti rezultati su se kroz vreme postepeno obogaćivali da bi oni danas prerasli u takvu progresivnost po kojoj je dejstvo nauke i tehnologije, s razlogom, nazvano naučno-tehnološkom revolucijom.

1 Docent, doktor menadžmenta, Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije, Beograd, Nemanjina 22

2 Magistar obrazovanja, Nacionalna služba za zapošljavanje Republike Srbije,

3 Magistar ekonomije, Ekonomsko-menadžerska škola, Pančevo, Maksima Gorkog 25

Po svom karakteru, naučno-tehnološka revolucija označava temeljnu promenu proizvodnje i rada u svim njihovim bitnim elementima (sredstvima i predmetima rada, organizaciji rada, organizaciji transporta, izvorima energije, načinima komuniciranja itd.). Njene glavne karakteristike su: (1) ogroman porast kvantiteta naučnih znanja povezan s povećanom integracijom i diferencijacijom nauke, (2) brzo prodiranje nauke u sve oblasti društvenog rada i života a naročito u privredu i ekonomiju, (3) izrastanje nauke i obrazovanja (u smislu znanja i sposobnosti) u neposrednu proizvodnu snagu i njihov ogroman uticaj na tehnološke procese. Za početak naučno-tehnološke revolucije uzima se sredina dvadesetog veka, a od tada ona neprestano dobija na ubrzanju.

Na osnovu rezultata naučno-tehnološke revolucije menja se podela rada i način pripremanja ljudi za rad, a time se postepeno ublažava granica između fizičkog i umnog rada, radnog i intelektualnog vaspitanja i dr. Strukturalni preobražaj proizvodnje, njeno tehničko-tehnološko unapređenje, kao i promene u sadržaju i načinu proizvodnje, zahtevaju radnike koji mogu odgovoriti potrebi za novim i višim stručnim znanjima. Posledično, dolazi do menjanja profesionalne strukture već zaposlenih, ali i do potrebe da obrazovni sistem produkuje takve kandidate za rad koji mogu odgovoriti sve većim zahtevima za novim, širim znanjima. Stoga, naročito u razvijenim zemljama, opada potreba za radnicima uskog profila koji mogu da obavljaju nekoliko radnih operacija, a konstantno raste potreba za radnicima širih stručnih kvalifikacija koji mogu obavljati više poslova. Posebna novina je to što se novom tipu radnika, osim povećanih stručnih znanja, kao uslov postavlja povećana odgovornost, inicijativnost, inovativnost [Rene Tisen, Daniel Andriesen, Frank Lekan DePre, 2006:25].

Za razliku od vremena pre naučno-tehnološke revolucije, od radnika se danas traži da misli o onome što radi, a ne da mehanički ponavlja iste radne pokrete opslužujući mašinu. Zahtevi rada, dakle, pomeraju se iz domena manuelnog ka intelektualnom. Uz to, jednom stečena znanja i sposobnosti radnika više nisu dovoljna, s obzirom na brojnost i brzinu promena u nauci, tehnici, tehnologiji, organizaciji rada i drugim oblastima. Otuda se, kao nova dimenzija, od radnika zahteva stalno sticanje povećanih znanja i sposobnosti za obavljanje poslova.

Pod dejstvom naučno-tehnološke revolucije, čovek je izmenio svoj način života. Postao je pokretljiviji, dostupniji drugim ljudima i oni njemu, širi mu se krug saznanja, rastu mu prohtevi, javljaju se novi motivi, itd. Sve izraženija postaje čovekova potreba da se obrazuje za život. Da bi se znalo koji su putevi ka obrazovanju za razvoj, treba najpre utvrditi krajnji cilj: koje su osobine koje treba da

poseduje savremeni (i budući) čovek, a koje se formiraju obrazovanjem. Smatra se da je neophodna inventivnost i inovativnost, umesto rutine i posedovanje informatičkih veština, kao i pripremljenost za rešavanje problema. Najzad, naučno-tehnološka revolucija menja način pripremanja za rad, negira sistem industrijskih kvalifikacija i zanimanja, dovodi u pitanje tradicionalni sistem obrazovanja. Istovremeno ekonomija postaje mera uspešnosti funkcionisanja jednog društva. U tome je sve veći uticaj tržišta, pa otuda i tržišta rada kao njegovog specifičnog dela. Tržišta se uvećavaju, spajaju, postaju globalna, uvode se nova pravila igre. Na tržištu rada postoje određena pravila među kojima su: pravilo podjednakih mogućnosti bez ikakvih diskriminacija, pravilo slobodnog cirkulisanja radne snage, pravilo optimalne podela i upotreba kvalifikacija i dr⁴.

OSTVARENI REZULTATI UREĐIVANJA KVALIFIKACIJA

Takve implikacije tekuće naučno-tehnološke revolucije, podržane opšte prihvaćenom tržišnom ekonomijom i međunarodnim integracijama, sve oštrije ističu zahtev za globalnim i nacionalnim uređivanjem oblasti kvalifikacija. Ovo otuda što se na taj način obezbeđuje kako nacionalni ekonomski prosperitet, tako i mogućnost pojedinca da se uključi u rad i tako obezbeđuje sredstva za svoj život.

Upravo zbog toga, politika EU i njenih članica, ali i međunarodnih organizacija (UNESCO, OECD, Svetska banka i dr), u protekle skoro tri decenije značajnu pažnju poklanja naročito pitanju upoređivanja kvalifikacija stečenih u različitim obrazovnim i radnim sistemima. Ovo stoga što je mobilnost radne snage u ujedinjenoj Evropi potrebna i logična pojava. I ne samo to, mladi (i ne samo oni) mogu se tokom školovanja slobodno kretati Evropom i sticati diplomu na celom kontinentu. Kao rezultat ovih razmatranja nastajala su određena rešenja čija je svrha obezbeđenje koordinacije u klasifikovanju kvalifikacija, njihovoj prenosivosti i slično [Mekbrajd, Vinsent, 2005:18]. Neki od primera koji ilustruju ovakve tendencije svakako čine doneti sledeći međunarodni dokumenti:

1. Međunarodna standardna klasifikacija obrazovanja (ISCED), koju je razvio UNESCO;
2. Međunarodna standardna klasifikacija zanimanja (ISCO), koju je kreirala Međunarodna organizacija rada;
3. Organizacija evropskih službi zapošljavanja (EURES), koja je pokrenuta inicijativom službi zapošljavanja u Evropskoj uniji;

4 O karakteru naučno-tehnološke revolucije u svetu su napisane mnoge vredne monografije. Njihova zajednička karakteristika je da naučno-tehnološka revolucija ima odlučujući uticaj na rad i život svakog pojedinca.

4. Evropski okvir kvalifikacija (EOK), kao najnovija i najkompleksnija aktivnost Evropske unije na putu ujednačavanja prakse u ovoj oblasti.

Treba reći da neki od ovih modela (ISCED, ISCO) izazivaju značajne teškoće u realizaciji upravo zbog brzine promena u svim sferama života, pa kao koncepti sve manje mogu odgovoriti zahtevima vremena. Prirodno, izlaz se vidi u novim konceptima, a jedan od najvažnijih je svakako Evropski okvir kvalifikacija (EOK), koji je aktuelizovan potpisivanjem Bolonjske deklaracije o formiranju tzv. evropske zone visokog obrazovanja. Dalekosežnost i sveobuhvatnost ovakvih aktivnosti ilustruje činjenica da je u okviru Bolonjskog procesa postojala i radna grupa za okvir kvalifikacija koja je preporučila da se nacionalni okviri kvalifikacija usklade sa evropskim okvirom (EOK) do 2010. godine. Kako se Bolonjska deklaracija odnosi na visoko obrazovanje, Evropska komisija i ministri evropskih zemalja zaduženi za stručno obrazovanje i usavršavanje usvojili su Kopenhagensku deklaraciju, koja se odnosi na stručno obrazovanje i osposobljavanje, čime je evropska obrazovna zona postala sveobuhvatnija, a pitanje kvalifikacija još aktuelnije.

Suštinski gledano, okvir kvalifikacija je mnogo širi pojam od samog sistema kvalifikacija koji se pojednostavljeno svodi na određeni broj nivoa kvalifikacija sa opisima njihovih karakteristika. Zbog toga je Nacionalni okvir kvalifikacija (NOK) predmet pažnje i kontinuiranih aktivnosti značajnih društvenih činilaca u jednoj zemlji, koji se realizuje kroz socijalno partnerstvo i u duhu transparentnosti. Odgovorno društvo time pospešuje sinergiju svojih sektora privrede i obrazovanja čime značajno doprinosi sigurnosti i perspektivi svojih građana, ali i stvaranju uslova za ostvarivanje odgovarajuće međunarodne komunikacije. Zato nije neobično da se razvijene zemlje i one koje „hvataju korak“, već više decenija bave problematikom nacionalnih okvira ili bar sistemom kvalifikacija.

Izgradnja NOK-a podrazumeva utvrđivanje određenih standarda, institucija, kriterijuma i procedura. I ne samo to: on zahteva njegovo poštovanje i postupanje po njemu [Klark, Gordon, 2005:13]. Kao i svaki drugi sistem, i ovaj sistem treba pratiti, preispitivati njegovo funkcionisanje, kao i korigovati ono što je neophodno u skladu sa tekućim i prognoziranim promenama. Neko ceo ovaj proces naziva evaluacijom kvalifikacija, mada ima i drugih termina. U Evropi, koja se odlikuje brzim društvenim, tehnološkim i ekonomskim promenama, doživotno učenje postaje nužnost. Realizacija doživotnog učenja postaje komplikovana zbog nedostatka komunikacije i saradnje između pružalaca obrazovanja i državnih organa na različitim nivoima [Ertl, Hubert, Phillips, David, 2006:31].

Sadašnje barijere koje postoje između obrazovnih institucija i države ne sprečavaju samo pristup obrazovanju, već i efikasno korišćenje prethodno stečenih znanja i kompetencija. Problem prvenstveno proističe iz nedostatka transparentnosti kvalifikacija, iz slabije sklonosti ka priznavanju kvalifikacija i iz nedostatka propisa koji bi građanima omogućili prenos svojih kvalifikacija iz jednog konteksta u drugi. Ovu problematiku povećava i tendencija da se učenje u neformalnom kontekstu (npr. na radnom mestu) smatra manje vrednim u poređenju sa učenjem i sticanjem formalnih kvalifikacija u toku inicijalnog obrazovanja.

Starenje stanovništva u tom kontekstu naročito dobija na snazi kada se zna da se po zvaničnim podacima Ujedinjenih nacija o trendovima stanovništva, svet suočava sa trendom rapidnog smanjenja udela mladog stanovništva (15-24 godine) u ukupnoj populaciji, dok istovremeno ubrzano raste udeo stanovništva starijeg od 65 godina. Ovaj trend izražen je gotovo na svim meridijanima a posebno u Evropi. Prosečna starost stanovništva Evrope 2050. godine iznosiće 47.1 godina, što je za 8 godina više nego danas. Udeo stanovništva starijeg od 64 godine u Evropi porašće sa 15.9 % u 2005. godini na 27.6 % u 2050. godini. Istovremeno se udeo mlade populacije od 15-24 godine smanjuje sa 13.9 % u 2005. godini na 10.2 % u 2050. godini. (Tabela 1).

Tabela 1: Neki podaci o svetskom stanovništvu u perspektivi od 2005. do 2050. godine

Region	Prosečna životna dob stanovništva		Udeo stanovnika starijih od 65 godina (%)		Udeo stanovnika 15-24 godina (%)	
	2005.	2050.	2005.	2050.	2005.	2050.
Afrika	18.9	27.4	3.4	6.7	20.8	18.1
Azija	27.7	39.9	6.4	27.5	18.2	12.5
Evropa	39.0	47.1	15.9	27.6	13.9	10.2
Latinska Amerika	25.9	39.9	6.1	18.4	18.8	12.6
Severna Amerika	36.3	41.5	12.4	21.1	14.2	12.0

Izvor: Population Newsletter, United Nations Secretariat New York, 2004. (http://www.un.org/esa/population/publications/popnews/Newsltr_No.%2077.pdf)

Odnos broja mladih i starih u Evropi nikada nije bio ovakav kakav je danas. Evropa pokušava da pronađe adekvatan odgovora na problem starenja stanovništva. Ovaj demografski problem se smatra tempiranom bombom evropske

ekonomije. Demografski pokazatelji koji se odnose na grupu 25 zemalja Evropske unije pokazuju da je 2008. godine došlo do izjednačavanja broja stanovnika u dve starosne kategorije 15-24 godine i 55-64 godine. Prikazane dramatične demografske promene imaju veliki uticaj na kompletnu socioekonomsku klimu u Evropi. Razmere promena koje će se u budućnosti desiti u ovom trenutku teško je predvideti. Pred obrazovni, socijalni i privredni sektor postavljaju se novi izazovi i teškoće. Potrebe za novim znanjima i veštinama biće sve izraženije i sve teže predvidive, što pred pojedince ali i čitavo društvo postavlja nove zahteve.

Kvalifikacioni okviri se uvode u mnogim zemljama u Evropi i širom sveta. Oni imaju najrazličitije pojavne oblike u zavisnosti od nacionalnih ili sektorskih specifičnosti. Svima je zajednička želja da savladaju sve veću složenost današnjih sistema za opšte i stručno obrazovanje i usavršavanje. Glavni cilj se sastoji u tome da se pojasne putevi koji vode do određene klasifikacije, da se istakne odnos između pojedinačnih nivoa i u kojoj meri je moguć transfer, kao i na kojim osnovama se donose odluke o priznavanju kvalifikacija. Kvalifikacioni okviri se uvode i u oblastima osiguravanja kvaliteta i razvoja kao reference za poboljšanje rezultata na sektorskom i nacionalnom nivou.

U situaciji u kojoj se povećava mobilnost radne snage u kojoj građani sve više kombinuju svoje obrazovanje i gde je doživotno učenje postalo nužnost, sve veću ulogu dobija međusobno usklađivanje unutar ovog okvira. Pitanja usmerena na progres kvalifikacija, transfer, akumulaciju i priznavanje kvalifikacija kao i na razvoj kvaliteta samo se donekle mogu obrađivati u kontekstu jednog jedinog, izolovanog nacionalnog ili sektorskog kvalifikacionog okvira. Radi se o tome da se stvore mostovi između pojedinačnih okvira i pojedinačnih sistema, da bi se omogućila komunikacija, poređenje i međusobno poverenje.

Uspešan razvoj i uvođenje NOK-a zahteva da se postigne dogovor oko shvatanja određenih centralnih pojmova. Sledeće definicije učenja, ishoda učenja, kvalifikacija, kompetencija počivaju na radu organizacija kao što su CEDEFOP, OECD i druge internacionalne organizacije. Glavna svrha NOK-a sastoji se u tome da se pruži podrška doživotnom učenju i da se obezbedi pravilno vrednovanje i korišćenje ishoda učenja. *Pojam "učenje" označava kumulativni proces u kojem pojedinci sukcesivno usvajaju sve kompleksniji i apstraktniji stepen znanja (pojmovi, kategorije, modeli ponašanja).*

U stručnom obrazovanju u poslednje vreme u brojnim evropskim zemljama uveden je sistem zasnovan na savladavanju ishoda učenja. Ova tendencija po-

stoji i u visokoškolskom obrazovanju. *Ishodi učenja predstavljaju izjave o onome što osoba treba da zna, razume ili ume nakon završetka perioda učenja.* Ishodi učenja se mogu definisati u različite svrhe i mogu se odnositi na pojedinačne kurseve, module i programe.

Pojam kvalifikacija je vrlo značajan za NOK i mora da se definiše tako da on bude adekvatno pokriven konstitutivnim elementima. Pri tome se polazi *od toga da se kvalifikacija postiže kada nadležna organizacija donese odluku da je individualno učenje dostiglo specifičan standard znanja, umeća i kompetencija. Stanje ishoda učenja potvrđuje se kroz proces evaluacije ili putem uspešno završenog kursa. Učenje i vrednovanje znanja u vezi sa nekom kvalifikacijom može da se vrši u okviru kursa ili u okviru profesionalnog iskustva. Kvalifikacija sadrži zvanično priznanje koje važi na tržištu rada i omogućava nastavak obrazovanja. Ključno je da kvalifikacija daje pravo na vršenje određenog zanimanja.*

Na nacionalnom, regionalnom ili sektorskom nivou, kvalifikacioni okviri mogu imati različite oblike. Zbog toga je i kod ovog pojma potrebno usaglašavanje zajedničke definicije. Iz dosadašnjeg rada OECD-a proistekla je sledeća definicija: Kvalifikacioni okvir predstavlja instrument za razvoj i klasifikaciju u skladu sa nizom kriterijuma za određivanje postignutog nivoa učenja. Ovaj niz kriterijuma može se nalaziti u deskriptorima kvalifikacija. Jedan kvalifikacioni okvir može obuhvatiti sve ishode učenja i puteve učenja ili može da se odnosi na jednu određenu oblast obrazovanja (npr. inicijalno obrazovanje, obrazovanje odraslih ili stručno obrazovanje za određeno zanimanje). Neki od ovih oblika imaju legalnu osnovu, dok se drugi zasnivaju na konsenzusu socijalnih partnera.

RELEVANTNI PARTNERI ZA UREĐENJE NACIONALNOG OKVIRA KVALIFIKACIJA

U sadašnjem uređivanju NOK-a od ključnog značaja je da u tom procesu učestvuju relevantni društveni faktori – partneri. Ovo otuda što se zajedničkim učestvom različitih socijalnih partnera (učenici/studenti, roditelji, pružaoci usluga obrazovanja, poslodavci i donosioci političkih odluka) u razvoju NOK-a, jača međusobno poverenje i što se time stvaraju uslovi za poboljšanje kvaliteta radne snage. Razvojem i uvođenjem zajedničkih instrumenata, kao npr. evropskog sistema za penos bodova (ECTS) i akumulaciju, kao i niza zajedničkih i transparentnih načela, sporazuma i procedura, NOK postaje značajan za svakog socijalnog partnera. Samim tim NOK doprinosi razvoju poverenja tako što ostvaruje neposredni uticaj na donosiocima političkih odluka i stručna tela koji su na nacionalnom ili sektorskom nivou nadležni za mere i sisteme za osnovno i stručno

obrazovanje i usavršavanje. Nakon prihvatanja, NOK uspostavlja jasnu vezu između kvalifikacija i time se povećava njegova važnost za same građane.

Na osnovu toga izgradnja NOK-a u svakoj društvenoj zajednici (tj. državi), pre svega, treba da:

- u okviru kompleksnog sistema obrazovanja, pojedincu omogućiti uvid u ishode učenja i prateće kvalifikacije; i
- obezbedi mogućnost obrazovnim institucijama da biraju vrste obrazovanja kojim će se baviti.

Uspех NOK-a u odlučujućoj meri zavisi od njegove relevantnosti i pouzdanosti za pojedinca koji uči, za ustanove opšteg i stručnog obrazovanja, za poslodavce, kao i za donosioce političkih odluka. Ovi akteri moraju biti ubeđeni u to da je neophodan kvalifikacioni okvir i da on može doprineti doživotnom učenju i povećanju kvaliteta radne snage. Ovo otuda što u demokratskim društvima i ekonomijama koja se zasnivaju na znanju, obrazovanje postaje partnerska delatnost i zajednička odgovornost različitih aktera, i to:

- države, poslodavaca i sindikata, kao osnovnih socijalnih partnera;
- različitih interesnih grupa (komora, strukovnih udruženja, visokoškolskih institucija, naučno istraživačkih organizacija, nevladinih organizacija, institucija za srednje obrazovanje i njihovih asocijacija), kao izvedenih socijalnih partnera; i
- pojedinaca, kao neposrednih korisnika obrazovanja⁵.

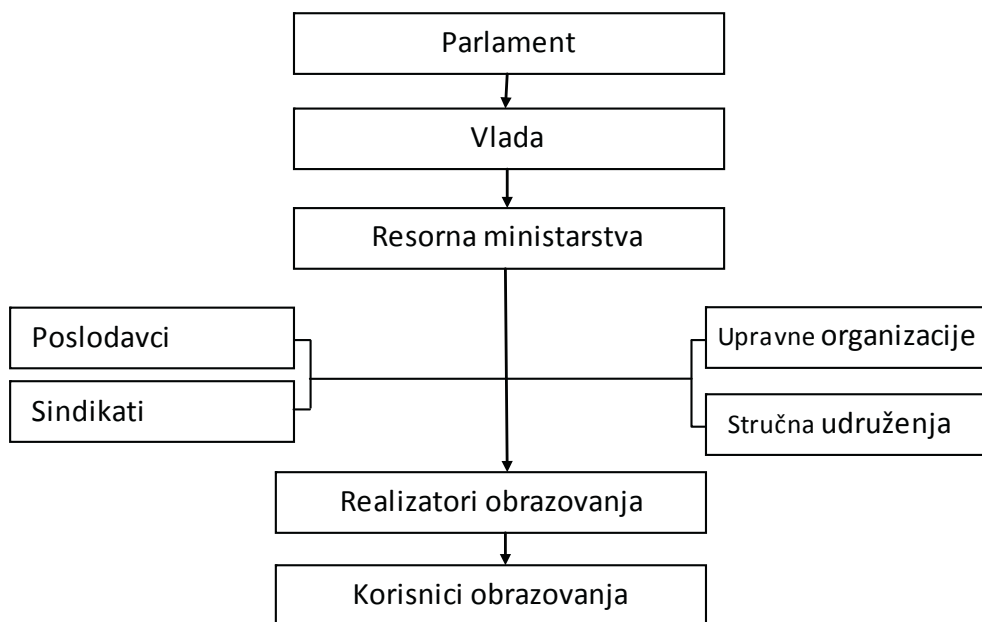
Uvažavanje principa dostupnosti, integracije i partnerstva u organizaciji i realizaciji obrazovanja podrazumeva raznolikost institucija za obrazovanje i obučavanje i raznolikost puteva i načina sticanja znanja i veština. Različiti tipovi institucija za obrazovanje i obučavanje su integrirani u široku mrežu institucija i organizacija koje osniva vlada, svet rada ili nevladin sektor. Sama vlada odgovornost za obrazovanje i obučavanje prenosi različitim ministarstvima (ministarstvu prosvete, ministarstvo privrede i dr), koja su nadležna za praćenje i usmeravanje celine obrazovanja.

U području stručnog obrazovanja i obučavanja odraslih treba da postoji čvrsta veza institucija za obrazovanje i obučavanje sa ministarstvima prosvete i pri-

5 Na uključivanju relevantnih socijalnih partnera u izgradnju NOK-a praktično insistiraju svi bitni međunarodni faktori (UNESCO; OESCD, IESCO, EU i dr).

vrede, kao i sa poslodavcima i sindikatima. Ta veza treba da je direktna ili preko nacionalnih saveta i centara za stručno obrazovanje i obučavanje odraslih. Na taj način bi se obezbedilo da prilikom definisanja strategije, plana implementacije, standarda rada i programa obrazovanja i obučavanja učestvuje veći broj relevantnih aktera. Takođe je potrebno da se primenom principa dostupnosti, integracije i partnerstva, obrazovne institucije integrišu u šire socio-ekonomsko okruženje i time omoguće njegov razvoj. Programi obrazovanja i obučavanja i načini njihove realizacije trebalo bi da nastaju uz aktivno učešće većeg broja različitih aktera i da budu namenjeni različitim korisnicima, čime se obezbeđuje veća veću efikasnost sistema obrazovanja i obučavanja. U samom planiranju obrazovanja i obučavanja trebalo bi da učestvuje niz socijalnih partnera – što u izgradnji NOK-a zahteva modelovanje socijalnih partnera i definisanje njihovih odnosa (Slika 1).

Slika 1. Predlog modela socijalnih partnera u izgradnji NOK-a

Poslodavci, udruženja poslodavaca i komore su korisnici usluga institucija za obrazovanje i obučavanje. Oni treba da učestvuju u kreiranju i definisanju ishoda i ciljeva različitih programa, na različitim nivoima. Istovremeno oni bi trebalo da igraju aktivnu ulogu u kontroli kvaliteta i realizaciji programa - naročito pri obavljanju praktičnog rada (prakse) i u angažovanju stručnjaka u preduzećima kao nastavnika odnosno instruktora.

To znači da treba definisati ulogu i nivo odgovornosti preduzeća u procesu obrazovanja i obučavanja. Poslodavci u oblasti razvoja stručnog obrazovanja treba da daju svoj doprinos u koncipiranju ukupnog razvoja stručnog obrazovanja, strateškom planiranju zanatskog obrazovanja, pripremi i izradi nastavnih planova i programa, učesću u završnim i maturskim ispitima i predlaganju programa obuka. Time bi potvrdili svoj visok stepen zainteresovanosti za stručno obrazovanje, koji je neophodno iskoristiti u izgradnji NOK-a.

Lokalne vlasti bi na osnovu iskustava zemalja koje su prošle tranziciju, trebalo da ulažu znatna sredstva u srednje stručno obrazovanje i obučavanje odraslih, ali one stoga treba da traže povratnu informaciju o tome kako je novac za tu svrhu utrošen. Kroz lokalne savete za zapošljavanje (i obrazovanje) treba organizovati saradnju socijalnih partnera na nivou lokalne zajednice. Za njihov zajednički rad i planiranje budućih potreba, posebno su važne sledeće informacije:

- koje vrste programa i obuka se realizuju i na kom nivou u srednjoj i / ili visokoj strukovnoj školi i fakultetima;
- koje kvalifikacije i koje diplome se stiču; i
- kakve su potrebe na lokalnom tržištu rada.

Ovakvim pristupom lokalni saveti za zapošljavanje (i obrazovanje) opravdano dobijaju na značaju u procesu izgradnje NOK-a. Posebno je značajan uticaj lokalnih saveta za zapošljavanje (i obrazovanje), službe za zapošljavanje i nadležnog ministarstva za privredu na uspostavljanje i funkcionisanje sistema obrazovanja i obučavanja odraslih, odnosno čime one imaju direktan uticaj na kvalifikacioni okvir na regionalnom nivou.

Vlada bi trebalo preko različitih ministarstava, prvenstveno prosvete i privrede, da investira sredstva iz budžeta u obrazovanje. Ministarstvo prosvete treba da brine o finansijskim sredstvima za ulaganje u školske zgrade, opremu i nastavnike. Ministar prosvete bi trebalo da prevede političke odluke iz drugih sektora u nove programe, novu opremu i da garantuje kvalitet obrazovanja. Ministarstvo privrede bi trebalo da podstiče zapošljavanje (finansiranjem obuka i osposobljavanjem za aktivno traženje posla) i da periodično izveštava o broju nezaposlenih u određenoj oblasti rada, ali i o kvalitetu kadra koji je završio odgovarajući program.

U okviru mogućeg sistema zajedničkog rada svi socijalni partneri trebalo bi da uspostavlja dogovor i saradnju u pripremanju učenika i polaznika obuka za tržište rada. Postoje različiti oblici mogućeg zajedničkog rada koji obuhvataju:

definisane obrazovnih programa, utvrđivanje nivoa znanja, veština i kompetencija koje treba da imaju učenici i polaznici, načine ocenjivanja, obezbeđivanja ostvarivanja profesionalne prakse, kao i praćenja profesionalne karijere.

AKTUELNOST UREĐENJA NACIONALNOG OKVIRA KVALIFIKACIJA U SRBIJI

Uticao organizovanog razvoja kvalifikacija podugo je bio predmet izučavanja mnogih poznatih svetskih naučnika. U tom smislu valja istaći da su sva ta izučavanja pokazala da se podizanjem kvalifikacija u principu doprinosi ekonomskom razvoju svake društvene zajednice i njenih konkretnih privrednih subjekata⁶. Tako, na primer, postoje brojne analize koje se bave pitanjima odnosa nivoa kvalifikacije i zarada. Svaka od njih nanovo potvrđuje odlučujuću ulogu obrazovanja i ulaganja u razvoj ljudskih resursa. Korist se može identifikovati na nivou pojedinca, na nivou kompanija ali i na nivou države u celini. Te analize ukazuju da na nivou pojedinca jedna dodatna godina obrazovanja (što često podrazumeva i višu kvalifikaciju) uvećava ličnu zaradu za približno 6,5%, a za jednu dodatnu godinu obuke za približno 5 %. Na nivou kompanija potvrđeno je da se ulaganje u obrazovanje brže isplati od ulaganja u fizički kapital, a na nivou države ulaganje u obrazovanje dovodi do rasta produktivnosti i veće konkurentnosti nacionalne ekonomije, pri čemu jedna dodatna godina školovanja povećava produktivnost za približno 6,2 %.

Istovremeno, izvršena izučavanja ukazuju da budućnost ne daje puno izgleda za zapošljavanje niskokvalifikovanim i nekvalifikovanim radnicima, jer oni neće uspevati da prate brze tehnološke promene. U studiji iz Mastrihta iz 2004. godine zapisano je da se više od 80 miliona ljudi u Evropi smatra niskokvalifikovanim, a da će čak 200 miliona ljudi morati da u narednom periodu povećaju svoj kvalifikacioni nivo kako bi ostali konkurentni na tržištu rada. Izgledi za zapošljavanje nekvalifikovanih i polukvalifikovanih radnika strmoglavno će padati u narednoj deceniji, a više od 50% svih novonastalih radnih mesta zahtevaće isključivo više ili visoko obrazovanje.

Ako se obrati pažnja na statističke pokazatelje vezane za odnos cene rada po času i nivoa i stepena kvalifikacije koji se pojavljuju u različitim studijama i ekonomskim analizama, pada u oči jasna činjenica da današnja razlika u visini plate između najnižih i najviših kvalifikacija nikada nije bila veća a da se još veće razlike

6 Rezultati mnogih istraživanja u XX veku jednoznačno ukazuju na visoku korelaciju između rasta znanja pojedinaca i njihovih radnih rezultata (npr. radovi T. W. Schultz-a, M. Strumilina i dr).

mogu očekivati u budućnosti. Ove promene već imaju brojne i složene implikacije na stanovništvo. Ovakvi podaci su, međutim, i jasna poruka koja poslata na vreme na jasan i otvoren način može biti od koristi mladim generacijama u pronalaženju pravog puta za razvoj sopstvene karijere. U tom smislu znanje i talenat postaju jedino oruđe neophodno za život i rad u novom vremenu.

Svi ovi argumenti sa svoje strane potvrđuju potrebu ubrzanog determinisanja i primenjivanja NOK-a praktično u svim zemljama. Naravno, radi omogućavanja mobilnosti radne snage i kapitala, u izgradnji svakog NOK-a treba težiti da on bude usklađen sa određenim međunarodnim konvencijama.

Aktivnosti na uvođenju NOK-a u Srbiji praktično su počele 2003. godine, učesćem grupe domaćih eksperata u projektu „Razvoj nacionalnog okvira kvalifikacija u zapadnim balkanskim zemljama“ koji je vodila Evropska fondacija za obuku (ETF). Rezultate tog projekta činili su završni dokumenti u kojima se ukazuje na neuređenost kvalifikacija u Srbiji u odnosu na zahteve EOK-a i dostignuća većine evropskih zemalja u toj oblasti. Paralelno s tim, problemi izgradnje NOK-a u Srbiji parcijalno su tretirani i u drugim međunarodnim projektima realizovanim u Srbiji u periodu od 2004. do 2009. godine (EURECNA, CARDS i dr).

Međutim, usled rešavanja nagomilanih ekonomskih i drugih problema vezanih za uvođenje tržišne ekonomije i celinu tranzicionih procesa, ozbiljniji rad na uvođenju NOK-a u Srbiji u prethodnoj deceniji nije pratila potrebna politička volja. Ipak, u ukupnom intenziviranju aktivnosti na uključivanju Srbije u Evropsku uniju, u poslednjim godinama su u njoj ostvareni prvi konkretniji rezultati vezani za izgradnju NOK-a. Ovo se pre svega odnosi na izvršenu sistematizaciju kvalifikacija u visokom obrazovanju izradom NOK-a u visokom obrazovanju (april 2010. godine), zatim na izvršeno harmonizovanje domaćeg sistema klasifikacije zanimanja sa međunarodnim standardom ISCO-08 (januar 2011. godine), kao i na javno istaknut zahtev za integraciju doživotnog obrazovanja u srpski NOK (u Nacrtu zakona o obrazovanju odraslih, april 2011. godine).

Zbirno gledano, sve ovo ukazuje na poduži period u kome se parcijalno radilo na celovitoj izgradnji NOK-a u Srbiji, u čemu su do sada ostvareni skromni rezultati. Međutim, u tekućem intenziviranju aktivnosti na integrisanju Srbije u Evropsku uniju, nesporno se mora veoma ozbiljno poraditi na ubrzanju izgradnji NOK-a Srbije – jer se time stvara ključno bitan uslov ne samo za permanentno i radno usmeren razvoj obrazovanja, već i za efikasno uključivanje Srbije u međunarodnu podelu rada.

ZAKLJUČAK

Prethodna razmatranja oblasti NOK-a omogućuju izvođenje nekoliko sledećih zaključaka:

a) stalno ubrzavanje tekuće naučno-tehnološke revolucije posledično utiče na sve češće promene u radu i životu praktično svih današnjih stanovnika u svetu. Ona, kao takva, naročito utiče na radne kvalifikacije pojedinaca koje se stiču kroz obrazovanje. Upravo zato je svaki čovek sve više upućen u potrebu permanentnog obrazovanja, jer mu ono omogućuje zapošljavanje i sticanje izvora za život;

b) određene međunarodne organizacije (MOR, UNESCO i dr), kao i organi Evropske unije, idući u susret stalnim tehnološkim promenama, već poduže teže da identifikuju opšti okvir kvalifikacija sa kojim će nacionalni okviri kvalifikacija biti kompatibilni. Na taj način se teži da se obrazovanje što više primeri potrebama permanentnog učenja i da se time obezbedi viši standard života. Shodno tome najveći broj evropskih zemalja, a i šire, poslednjih godina ulaže napore u izgradnju sopstvenih nacionalnih okvira kvalifikacija, koji će međusobno biti usklađeni, s obzirom na princip nesmetanog međunarodnog protoka roba, usluga, kapitala i ljudi. Pri tome se naročito uvažavaju tokovi starenja stanovništva, zatim rast potrebe za kompleksnijim obrazovanjem kao i efekti koji se postižu različitim oblicima obrazovanja;

c) rezultati koji se ostvaruju u izgradnji nacionalnih okvira kvalifikacija u Evropi i čitavom svetu danas su sve konkretniji. S obzirom na rastuće demokratske procese, logično je da se oni zasnivaju na uključivanju svih relevantnih socijalnih partnera u zemlji (države, poslodavaca, sindikata, obrazovnih ustanova, stručnih organizacija i dr);

d) u Srbiji se, nažalost, sa izgradnjom nacionalnog okvira kvalifikacija osetno kasni s obzirom na posledice nepovoljnog nasleđa i tekuće tranzicione probleme. Ipak, i u takvoj situaciji određena stručna tela uporno rade na utvrđivanju startnih postavki našeg nacionalnog okvira kvalifikacija, pri čemu se došlo do toga da u taj proces treba uključiti sve relevantne socijalne partnere koji će konkretizovati naš model NOK-a.

LITERATURA

1. Ertl, Hubert, Phillips, David, (2006). *Standardization in EU education and training policy: findings from a European research network*, Comparative Education, Vol. 42, No. 1.
2. Klark, Gordon, (2005). *Implementacija irskog nacionalnog okvira kvalifikacija* (prevod), Međunarodna konferencija, Galveja.
3. Mekbrajd, Vinsent, (2004). *Nacionalni okvir kvalifikacija* (prevod), Live and Learn, N^o2, Torino.
4. Tisen, Rene, Daniel Andriesen, Frank Lekan Depre, (2006). *Dividenda znanja*, Adizes, Novi Sad.
5. European Parliament Council, (2008). *European Qualifications Framework for lifelong learning*, Official Journal of the European Union, Brusell.
6. http://www.un.org/esa/population/publications/popnews/Newsltr_No.%2077.pdf (pristupljeno 21. marta 2011.)

SOCIAL PARTNERSHIP IN DEVELOPMENTATION OF THE NATIONAL FRAMEWORK CLASSIFICATION

Ristić Bojan⁷
Lazić Đorđe⁸
Jovanović Verica⁹

Summary: *In this paper is discussed the need to regulate the field of classification and achieved results on the international level and in Serbia. The starting point is represented by the implications of current and further scientific and technological revolution which is affecting the progress in each country and the work and development of every individual in it. In addition, the paper points to the need and ways of development of national framework of qualifications that should be complementary and based on the principles of work and permanent education and a presentation of results which are achieved in European countries.*

7 Ministry of Education of the Republic of Serbia

8 National Employment Service of the Republic of Serbia

9 School of Economics and Management

In regard, the paper points out that Serbia is late with the development of national qualifications frameworks because of adverse inheritance and transition. Nevertheless, the paper emphasizes the first results which were achieved in Serbia and which are reduced to modeling the structure of the social partners and defining their role in shaping the final implementation and concretization of national framework of qualifications based on the established international framework.

Key words: *qualifications, education, partners, framework, system.*

Jel klasifikacija: *I25, O15*